

УДК 811.161.2'243'42:398.21

УКРАЇНСЬКА КАЗКА ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

Іванна Фецько

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79001 Львів, Україна,
тел.: 032 239 43 55
ел. пошта: ivanka_fly@ukr.net*

Розглянуто тексти українських народних казок як навчальний матеріал на заняттях з української мови як іноземної. Висвітлено національно-культурну специфіку казок, зокрема проаналізовано особливості текстів на лексичному та граматичному рівні. Вказано на труднощі, які виникатимуть в іноземних студентів під час вивчення текстів українських народних казок. Запропоновано типи вправ для передтекстової і післятекстової роботи.

Ключові слова: текст української народної казки, українська мова як іноземна, національно-культурна специфіка, мовні та мовленнєві труднощі, типи вправ.

Неоціненним джерелом країнознавчої і мовної інформації є фольклорні тексти, зокрема народні казки як духовне багатство українського народу. Звернення до фольклору в процесі вивчення мови спричинено багатьма чинниками. Завдяки фольклорним творам відбувається знайомство іноземців із культурою народу, мову якого вони вивчають, стилем життя, звичаями та етичними нормами. Література стимулює розумову діяльність студентів, що породжує багато асоціацій із власним життєвим досвідом, впливає на почуття та емоції, допомагає розвитку творчих здібностей, формуванню естетичного смаку. Фольклорні тексти знайомлять із „природним ідеалом” мовної норми, підвищують мовленнєву культуру, розвивають чуття мови, роблять мовлення студентів-іноземців яскравішим, більш образним. На основі фольклорного матеріалу ефективно здійснюється формування мовленнєвих навичок та умінь, передусім у таких видах мовленнєвої діяльності, як читання і говоріння [11: 219].

Водночас тексти для читання іноземною мовою виконують цілу низку функцій, які сприяють успішному оволодінню цією мовою. У методиці виділяють кілька головних функцій іншомовного тексту:

1. Функція збагачення і розширення знань студентів, особливо лексичних. Під час читання студенти отримують завдання знайти у тексті казки певні слова чи словосполучення і визначити їхні значення; знайти і виписати слова чи структури за якоюсь конкретною ознакою; назвати слова, які були використані в певній ситуації, та ін.

2. Функція тренування, мета якої полягає в тому, щоб засвоїти лексико-граматичний матеріал, з одного боку, а з іншого – забезпечити студентам-іноземцям вправління в читанні і використанні певного мовного матеріалу у відповідях на запитання викладача, у процесі вільного переказу змісту казки чи в переказі, близькому до тексту.

3. Функція розвитку усного мовлення студентів на основі прочитаного тексту: переказ казки своїми словами, інсценізація окремих епізодів, придумування продовження сюжету тексту або іншого початку, бесіда за окремими проблемами, які розкриваються в тексті казки тощо.

4. Функція розвитку смислового сприйняття тексту – його розуміння. Такі завдання спрямовані на перевірку розуміння окремих епізодів та всього тексту народної казки, пошук різних смислових і формальних елементів, які полегшують процес розуміння, виконання вправ, які допомагають переборювати труднощі, що виникають на шляху розуміння тексту [4: 192].

Під час вивчення української мови як іноземної виокремлюють декілька принципів до використання фольклорних текстів в іншомовній аудиторії. Першим важливим принципом відбору є пізнавальна цінність фольклорного тексту, яка визначає його національно-культурне значення [3: 9].

Другим важливим принципом відбору фольклорних текстів є врахування соціально-психологічних, національних особливостей тих, хто вчиться, їхніх зацікавлень, ступеня підготовки до сприйняття літератури.

Об'єктивними характеристиками іноземних студентів є насамперед вік, пов'язаний з життєвим досвідом, соціальною практикою, з характером потреб та зацікавлень [2: 14–15].

Національний характер української народної казки виявляється у її образах і барвистій мові оповіді. Відомо, що казка насичена зміною одних дій іншими, які виявляються якщо не в русі її персонажів, то в їхніх діалогах [6: 108–109].

В іншомовній аудиторії певні ознаки текстів українських народних казок будуть просто незрозумілими через наявність фонові та безеквівалентної лексики, специфічних лише для української мови граматичних і синтаксичних особливостей.

У казках, як і в інших жанрах української літератури, важливим засобом зображення місцевого колориту, специфіки побуту і засобом передачі індивідуального мовлення героїв твору є діалектизми, які можуть бути незрозумілими не лише для іноземця, а й для носія мови. Наприклад, у казці „Ріпка” [9] наявні такі діалектні форми: *рискаль*, я, ч., діал. Заступ (СУМ, Т. 8, С. 539) – „Раз весною взяв дід рискаль...” („Ріпка”, С. 14); *мервиця*, і, ж., діал. Те саме, що мерва – м'ята, терта або зопріла солома (СУМ, Т. 4, С. 674) – „Раз весною дід взяв рискаль та мотику, скопав у городі грядку велику, мервицею попринадив” („Ріпка”, С. 14); *дрібка*, и, ж. діал. Невелика частина, мала кількість чого-небудь (СУМ, Т. 2, С. 413) – „...зробив пальцем дірочку дрібку” („Ріпка”, С. 14); *чівка* и, ж., діал. Чубчик (СУМ, Т. 11, С. 339) – „Торгає дід ріпку за чівку” („Ріпка”, С. 15) та ін. Для того, щоб пояснити значення таких слів, використовують лінгвокраїнознавчий коментар.

Труднощі викликають також групи слів що позначають:

1) назви знарядь праці: *мотика* („Раз весною дід взяв рискаль та мотику...” („Ріпка”, С. 14)), *лопата* („Сідай, Телесіку, на лопату!” („Телесик”, С. 65)), *вила* („Хто з сокирою, хто з вилами...” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 34)), *рогач* („...хто з сокирою, а баби з рогачами” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 34)), *днище* („...та мерщій днище і гребінь на плечі та додому” („Солом'яний бичок”, С. 43)), *гребінь* („...та мерщій днище і гребінь на плечі та додому” („Солом'яний бичок”, С. 43)) та ін.;

2) назви одягу та його елементів: *обшивка* („...торгає баба діда за обшивку...” („Ріпка”, С. 15)), *торочка* („Узяв дід ріпку за чуб..., дочка бабу за торочку...” („Ріпка”, С. 15)), *запаска* („Торгає дід ріпку за чівку, баба діда за обшивку, дочка

бабу за запаску..." („Ріпка", С. 15)), *свита* („Він заліз на дуб та й прикрив їх світою" („Котигорошко", С. 80)) та ін.;

3) назви географічних реалій: *нива* („Ми будемо тягти скибу від дому аж до тієї ниви..." („Котигорошко", С. 71)) та ін.;

4) назви будівель та їхніх частин: *причілок* („От гусеня принесло та й посадило Телесика на причілку знадвору" („Телесик", С. 67)), *темниця* („Забрав їх тоді ледве живих та й закинув до глибокої темниці" („Котигорошко", С. 71)), *комора* („...стоять вони за коморою" („Кривенька качечка", С. 61)) та ін.;

5) назви осіб за родом занять: *майданник* („Дід служив на майдані майданником" („Солом'яний бичок", С. 42)), *чумаки* („Біжить, коли це їде валка чумаків з рибою" („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат", С. 32)) та ін.;

6) назви предметів матеріальної культури: *діжа* („...хазяйка побігла на річку вовка бити і діжу немішену покинула" („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат", С. 34)), *миска* („От раз у неділю баба спекла пиріжків з маком...поскладала в миску" („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат", С. 30)) та ін.

Складною для сприйняття та розуміння може бути маловживана чи застаріла лексика: *од* („Як од баби та од діда втік, так і од тебе втечу" („Колобок", С. 20)), *із'їсти* („Жінка взяла горошинку та із'їла" („Котигорошко", С. 72)), *увиходити* („Увиходить у двір, тоді в будинок, а змія нема..." („Котигорошко", С. 73)), *ізнав* („От ізнав пішов зайчик" („Коза-Дерева", С. 48)), *однести* („Треба, – кажуть, – зерно однести" („Півник і двоє мишенят", С. 26)), *підождати* („Ті підождали, поки вона сховалась у лісі" („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат", С. 30)), *ляяти* („...давай тоді його лисичка ляяти" („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат", С. 31)) та ін.

Емоційне забарвлення слів досягається за допомогою типових словотворчих засобів української мови, суфіксів зі значенням пестливості, здрібнілості або згрубілості [12: 213–214]. Суфікси на означення здрібнілості характерні тим, що вони одночасно є носіями певних, більш або менш яскраво виражених, емоційних відтінків у значенні слова. Наприклад, суфікс **-ок-** слугує для позначення назв переважно предметів малого розміру або здрібнілих, рідше істот молодого віку з відтінком пестливості: *синок* („Встають уранці – аж з тієї деревинки та став синок маленький" („Телесик", С. 63)), *бережок* („Гляди ж, сину, як я кликатиму, то пливи до бережка" („Телесик", С. 63)), *голосок* („Скуй мені такий тоненький голосок" („Телесик", С. 65)), *пиріжок* („Це тобі, дідусю, пиріжок, а це мені!" („Телесик", С. 68)), *дубок* („От зайчик злякався, вибіг з хатки, сів під дубком" („Коза-Дерева", С. 47)), *бичок* („Зроби та й зроби мені, діду, солом'яного бичка" („Солом'яний бичок", С. 42)), *бурячок* („А журавель наварив такої-то смачної страви: узяв і м'яса, і картопельки...й бурячків" („Лисиця і журавель", С. 53)), *гличчок* („А журавель наварив такої-то смачної страви...склав у гличчок..." („Лисичка і Журавель", С. 53)), *колосок* („От вже й обмолотив півник колосок..." („Півник і двоє мишенят", С. 26)) та ін.

Слова із суфіксом **-ечк-** теж виражають здрібнілість з відтінком пестливості: *дочечка* („...а в баби дочечка Мінка" („Ріпка", С. 14)), *качечка* („...а в гніздечку качечка сидить" („Кривенька качечка", С. 60)), *веселечко* („Зробіть мені, тату, золотий човник і срібне веселечко" („Телесик", С. 63)), *гніздечко* („От пішли; бере бабка грибки, коли дивиться – у кущику гніздечко" („Кривенька качечка", С. 60)), *овечки* („... я тобі за це цілу отару овечок прижену" („Солом'яний бичок", С. 44)), *пиріжечки* („Вже тепер тісто треба замісити та пиріжечків спекти" („Півник і двоє мишенят", С. 27)) та ін.

Суфікс **-к-** в іменниках жіночого роду виражає відтінки здрібнілості і пестливості: *мишка* („...а в кіці вихованка мишка Сіроманка” („Ріпка”, С. 14)), *ріпка* („...та й посадив ріпку” („Ріпка”, С. 14)), *ніжка* („...і з ніжками, і з ручками буду тебе годувати” („Телесик”, С. 630)), *ручка* („...і з ніжками, і з ручками буду тебе годувати” („Телесик”, С. 63)), *кашка* („А лисичка наварила кашки з молоком” („Лисичка і Журавель”, С. 53)), *річка* („От дід зробив золотий човник і срібнеє веселечко, спустили на річку” („Телесик”, С. 63)) та ін.

Суфікс **-иц’-** не виражає здрібнілості, а надає слову пестливого відтінку: *водиця* („...тільки бігла через грабельку та вхопила водиці крапельку” („Коза-Дерева”, С. 46)). Похідний суфікс **-ичк-** цей відтінок ще більш підсилює: *спідничка* („...узв’язав дід ріпку за чуб...сучка дочку за спідничку...” („Ріпка”, С. 15)), *лисичка* („Біжить та й біжить, зустрічається з лисичкою” („Колобок”, С. 20)), *рукавичка* („Ішов дід лісом...та й загубив дід рукавичку” („Рукавичка”, С. 18)), у множині: *варенички* („Приходять додому, аж у них і варенички зварені” („Кривенька качечка”, С. 60)).

Суфікс **-ик-** служить для позначення назв переважно предметів малого розміру з відтінком пестливості. Уживається з таким самим значенням у назвах предметів та істот: *хвостик* („...кіця сучку за хвостик” („Ріпка”, С. 15)), *кулешик* („Люлі-люлі, Телесіку, наварила кулешику” („Телесик”, С. 63)), *човник* („Зробіть мені, тату, золотий човник...” („Телесик”, С. 63)), *зайчик* („Біжить та й біжить, а на зустріч йому зайчик” („Колобок”, С. 20)), *вовчик* („Аж суне вовчик та й собі до рукавички...” („Рукавичка”, С. 18)), *братик* („Братики мої милі, де ж я вас подіну” („Котигорошко”, С. 71)), *ведмедик* („Як же мені, ведмедику, не плакати...” („Коза-Дерева”, С. 47)), *журавлик* („Приходь, – каже, – журавлику...” („Лисичка і Журавель”, С. 53)) та ін.

Суфікс **-ує’-** надає назвам осіб відтінку пестливості, ніжності: *бабуся* („Ходи, бабуся, не лежи...” („Ріпка”, С. 15)), *дідусь* („Оце тобі, дідусю, пиріжок, а це мені!” („Телесик”, С. 68)) та ін.

Суфікс **-ин-** в іменниках жіночого роду виражає відтінок здрібнілості не дуже відчутно; зате похідний від нього **-инк-** має виразне значення здрібнілості з відтінком пестливості: *деревинка* („Поїдь, діду, в ліс, вирубай там мені деревинку...” („Телесик”, С. 63)), *горошинка* („От одного разу пішла жінка на річку прати, коли ж котиться горошинка по дорозі” („Котигорошко”, С. 72)).

Суфікс **-ц-** в іменниках середнього роду вживається переважно для утворення здрібнених назв предметів: *весельце* („...відіпхнув золотий човник срібним весельцем” („Телесик”, С. 60)), *крильце* („От вони нагодували його і напоїли і під крильця насипали пшона” („Телесик”, С. 68)), *борошенце* („Піди у хижку, назмітай борошенця...” („Колобок”, С. 20)), *віконце* („Приходять додому, аж у них і...починочок стоїть на віконці” („Кривенька качечка”, С. 60)), *веретенце* („Зробіть мені, діду, кужілочку й веретенце” („Кривенька качечка”, С. 61)), *м’ясце* („Покочуся, повалюся, Телесикового м’ясяця наївшись” („Телесик”, С. 66)).

Суфікс **-ен’-** широко вживається в іменниках середнього роду для утворення назв малих за віком істот: *гусеня* („Коли це летить одним одне гусеня” („Телесик”, С. 67)); на **-ен’ат-**: *грифенята* („Коли чує – на дубі пишуть грифенята в гнізді” („Котигорошко”, С. 80)), *мишенята* („Жили собі двоє мишенят” („Півник і двоє мишенят”, С. 26)).

Складний суфікс **-атк-** має таке ж значення, як і суфікс **-ен’-**. Ці два суфікси можуть поєднуватися; вони утворюють особливо відчутний відтінок здрібнілості та пестливості: *гусенятко* („Гуся, гуся, гусенятко!” („Телесик”, С. 67)), *крилятко*

(„Візьми мене на крилятко” („Телесик”, С. 67)), *гусятко* („А гусятко ходить по двору” („Телесик”, С. 68)).

Деяким суфіксам, що утворюють іменники з новим значенням, властиві певні елементи емоційного забарвлення з негативним відтінком, проте є низка спеціальних суфіксів для утворення таких відтінків.

Суфікс **-ук-** (**-юк-**) указує на великий розмір названого предмета з відтінком згрублості, при назвах осіб і тварин виражає відтінок зневажливості: *каменюка* („...узяв прив'язав до мотузка каменюку та гукає...” („Котигорошко”, С. 80)) та ін.

Суфікс **-уг-** (**-юг-**) уживається найчастіше у назвах з негативною конотацією і виражає згрублість і зневагу: *вовцюган* („А щоб тобі добра не було, капосний вовцюгане!” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 31)) та ін.

Важливим компонентом казки є імена персонажів, які в іноземній аудиторії будуть важкими для вивчення через наявність словотвірних особливостей. Такими найменуваннями можуть бути як двокомпонентні, так і однокомпонентні сполучення. Імена, які вказують на надзвичайні можливості персонажа складаються з двох основ: метафоризованого дієслова у другій особі однини наказового способу та іменника. Головно, це імена казкових богатирів: *Котигорошко*, *Вернигора*, *Вернидуб* („Котигорошко”).

Традиційні для казок двокомпонентні сполучення, де перший компонент – родова назва тварини, а другий – виражений постійним епітетом іменником-прикладкою. В українських народних казках закріплені традицією такі прізвиська тварин: *Жабка-Скрекотушка* („...а ти хто? Жабка-Скрекотушка” („Рукавичка”, С. 18)), *Зайчик-Побігайчик* („А я Зайчик-Побігайчик” („Рукавичка”, С. 18)), *Вовчик-Братик* („...та я Вовчик-Братик” („Рукавичка”, С. 18)), *Мишка-Шкряботушка* („А хто, хто в тій рукавичці живе? Мишка-Шкряботушка” („Рукавичка”, С. 18)), *Лисичка-Сестричка* („...а я Лисичка-Сестричка” („Рукавичка”, С. 18)), *Ведмідь-Набрід* („...а я Ведмідь-Набрід” („Рукавичка”, С. 19)), *Кабан-Іклан* („...а я Кабан-Іклан” („Рукавичка”, С. 19)), *Коза-Дереза* („Я Коза-Дереза, за три копи куплена...” („Коза-Дереза”, С. 47)), *Рак-Неборак* („...коли це лізе Рак-Неборак та й питається...” („Коза-Дереза”, С. 49)) та ін.

Особливе місце в українських народних казках посідають вигуки і звуконаслідувальні слова, які можуть виражати почуття, емоції, переживання, волю, бажання, наказ, спонукання, тобто у звуковій словесній формі передавати емоційні реакції на навколишню дійсність, на мову і вчинки співбесідника: *е-е* („Е-е, – кажуть, – синку, була в тебе і сестра, і шестеро братів” („Котигорошко”, С. 72)), *ге* („Ге, – кажуть, – людський дух пахне!” („Котигорошко”, С. 73)), *ой* („Ой, півничку! Вже тепер тісто треба замісити...” („Півник і двоє мишенят”, С. 27)); *тупу-тупу* („Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами” („Коза-Дереза”, С. 47)), *трісь* („Їдуть, їдуть, коли це – трісь!” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 31)), *хап* („Ведмідь тоді його хап за бік” („Солом'яний бичок, С. 43)) та ін.

Є вигуки, які слугують засобом звертання до когось, привернення чієїсь уваги. Це апелятивні вигуки [8: 533–534]. Серед них окрему групу становлять слова ввічливості (мовний етикет), що виражають привітання, пробачення, подяку, прощання: „*Добрій день! Доброго здоров'я!*” („Котигорошко”, С. 75); „*Здорові були, хлопці! Здорова, здорова, лисичко-сестричко!*” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 30); „*Здоров, вовчику-брату!*” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 30).

До вигуків відносять і звуконаслідувальні слова, які позбавлені номінативної функції. Ці слова не виражають ні емоцій, ні волевиявлень. Вони лише відтворюють за допомогою окремих звуків чи звукосполучень, які трапляються в живій і неживій

природі: 1) звукові сигнали тварин: *гу-гу-гу* („Коли це тріщать куці, вилазить ведмідь та й собі до рукавички... Гу-гу-гу! Як вас багато!” („Рукавичка”, С. 19)), *гав-гав-гав* („Собачка тоді: „Гав-гав-гав!” („Рукавичка”, С. 19)), *хро-хро-хро!* („Де не взявся, – біжить кабан: Хро-хро-хро! А хто, хто в цій рукавичці живе?” („Рукавичка”, С. 19)); 2) звуки, які утворюють шуми: *гуп, гуп!* („Пішов він у город: гуп, гуп!” („Ріпка”, С. 15)), *балабуниц* („...як потягли, як потягли, та й балабуниц!” („Ріпка”, С. 15)), *лизь та лизь* („А лисичка як узялася до страви – лизь та лизь гарненько язиком” („Лисичка і Журавель”, С. 53)), *тупу-тупу* („Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами” („Коза-Дереза”, С. 47)), *трісь* („Їдуть, їдуть, коли це – трісь!” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 31)), *дер-дер* („От переночували ту ніч..., аж дер-дер!” („Солом'яний бичок”, С. 45)); 3) особливості за дією: *зирк* („...говорить баба та зирк у вікно” („Телесик”, С. 68)), *гам* („...а лисичка його гам!” („Колобок”, С. 21)), *хап* („Ведмідь тоді його хап за бік” („Солом'яний бичок”, С. 43)).

Особливістю художнього стилю, що виражає специфіку виражальних засобів, призначених для виконання естетичної функції, є повтори в казковому тексті. Різні види лексичного повтору виконують специфічні семантико-стилістичні функції: виділення найістотнішого в описуваних подіях, стилізації часових параметрів розгортання дії чи її сили, вираження психічного стану дійових осіб, емоцій, переживань тощо.

У казці, крім композиційної ролі, повтор виконує також емоційно-експресивну роль підсилення й увиразнення, виділення певних компонентів або й усього висловлення загалом, що споріднює казку з просторічним усно-розмовним мовленням.

Стилістичну своєрідність казкового тексту становить повтор-звертання. Специфічною властивістю звертань є їхня комунікативна поліфункціональність, що зумовлюється конкретною комунікативною ситуацією: *колобок, колобок* („Колобок, колобок, я тебе з'їм” („Колобок”, С. 20), *Телесику, Телесику* („Телесику, Телесику!” („Телесик”, С. 64)), *ковалю, ковалю* („Ковалю, ковалю, скуй мені такий тоненький голосок, як у Телесикової матері!” („Телесик”, С. 65) та ін. Звертання-повтор реалізує особистісне ставлення мовця до адресата. Найбільш типовий у казкових діалогів-репліках повтор звертань – імен людей та „імен” тварин, уведених із позитивним прагматичним потенціалом.

В іноземців певні труднощі можуть виникати і на синтаксичному рівні через наявність повторів окремих конструкцій. Синтаксичний повтор створюється за допомогою кількарязового вживання синтаксем, словосполучень, речень або їхніх частин. Найпоширенішим є повтор предикативної або об'єктної синтаксем: „*Росла дідова ріпка, росла...*” („Ріпка”, С. 14), „*Призволяйся, журавлику, призволяйся, лебедику!*” („Лисичка і журавель”, С. 53), „*Тупцявся вовк, тупцявся коло лисиччиної хатки – не влізе*” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 35), „*Лаяла, його лаяла, а тоді...*” („Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 32) та ін. Також поширені конструкції з повтором звертання та реплік-відповідей. Вони повторюються у тексті по кілька разів і мають певне магічне значення: Тричі дід брав ріпку за чуб („*Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку*” („Ріпка”, С. 15)), тричі зверталися до качечки („*Онде наша, діва, онде наша Іва, на метаному дворці, на тесаному стовпці. Кужілочка шумить, веретенце дзвенить. Скиньмо по пір'ячку, нехай летить з нами!*” („Кривенька качечка”, С. 61)), тричі качечка відмовляє летіти з табуном („*Не полечу я з вами: як була я в лужку, виломила ніжку, а ви полинули, мене покинули!*” („Кривенька качечка”, С. 61)). Також наявні епізоди, які

повторюються 2 і 5 разів: 2 рази: „Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду! Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!” („Солом'яний бичок”, С. 42), 5 разів: „Я Коза-Дереза за три копи куплена, півбока луплена! Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами, ніжками затопчу, хвостиком замету, – тут тобі й смерть!” („Коза-Дереза”, С. 47). Повтори дають змогу краще запам'ятовувати українські слова та приклади їхнього вживання.

Важливим компонентом української народної казки є її зачин і кінцівка. Багато казок обрамлюється цікавими початками: *жили собі* („Жили собі дід та баба” („Телесик”, С. 630, „Колобок”, С. 20), „Жили собі півник і двоє мишенят” („Півник і двоє мишенят”, С. 26)), *жив собі* („Жив собі дід та баба” („Солом'яний бичок”, С. 43)), *був собі* („Був собі один чоловік” („Котигорошко”, С. 71), „Був собі дід та баба” („Кривенька качечка”, С.61)), *були собі* („Були собі дід та баба” („Коза-Дереза”, С. 48, „Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат”, С. 30), „Були собі лисичка і журавель” („Лисичка і журавель”, С. 52)). Мета таких зачинів – заінтригувати слухачів, викликати в них зацікавлення до слухання. Завдання читача – знайти для цього відповідні інтонації. Казкам властиві своєрідні кінцівки („От вам казочка, а мені бубликів в'язочка” („Телесик”, С. 68)).

Одним із важливих завдань під час підготовки до навчання читати фольклорні тексти є розроблення системи передтекстових і післятекстових завдань. Ця система враховує особливості читання як рецептивного виду мовленнєвої діяльності, а також характер пропонованих текстів – фольклорних.

Передтекстові завдання спрямовані на моделювання фонових знань, необхідних і достатніх для рецепції конкретного тексту, на усунення смислових і мовних труднощів його розуміння і одночасно на формування навичок і умінь читання, вироблення „стратегії розуміння”. У них враховують лексико-граматичні, структурно-смислові, лінгвостилістичні і лінгвокраїнознавчі особливості читання тексту [5: 97]. До передтекстових завдань належать такі: 1) *дайте визначення поняттю „казка”*; 2) *назвіть українські народні казки, які вам відомі*; 3) *в українських народних казках головними персонажами часто є звірі. А які звірі – герої ваших казок?* 4) *для українських народних казок характерні такі початки: Жили собі..., жили були..., був собі.... А як традиційно розпочинаються казки у вас?* 5) *назвіть казки, популярні у вашій країні.*

Передтекстові завдання спрямовані на те, щоб навчити студентів різноманітних прийомів мовленнєвої здогадки: уміння розуміти значення слів на основі словотворчих моделей, уміння розуміти слово в контексті та ін. Ці вміння сприяють розширенню потенційного словника, який необхідний під час читання текстів, особливо народних казок.

У системі передтекстових завдань важлива роль належить комунікативній спрямованості. Вони полегшують розуміння, стимулюючи мисленнєву діяльність студентів, створюють умови для прогнозування змісту тексту [3: 69–70].

Інтерпретація фольклорного тексту – складний процес, який включає в себе дії сприйняття, розуміння письмового/усного тексту та його елементів, а також здатність висловлювати думку письмово або усно. У зв'язку з цим вона може виконувати функцію засобу розвитку й удосконалення вмінь як у рецептивних, так і в продуктивних видах мовленнєвої діяльності. Існують різні види інтерпретації тексту, які можна використовувати під час навчання іншомовного мовлення на всіх етапах [1: 276].

Найбільш успішно в процесі інтерпретації можна використовувати заголовок. Він вміщує інформацію про текст, про його художній код і про можливу інтерпретацію. Заголовок можна використовувати на всіх етапах навчання іноземної мови, виконуючи такі завдання:

1) *прочитайте заголовок казки, висловіть думку, де відбуваються події, про які йдеться в тексті;*

2) *прочитайте заголовок казки. Як ви думаєте, в який час відбуваються події в тексті?*

3) *прочитайте заголовок тексту казки і скажіть, про що чи про кого, на вашу думку, буде йти мова в тексті;*

4) *напишіть своє оповідання, яке могло б мати такий заголовок та ін.*

Післятекстові завдання призначені для перевірки розуміння прочитаного, для контролю за ступенем сформованості вмінь читання і можливого використання отриманої інформації в майбутній професійній діяльності. До післятекстових вправ можна зарахувати такі: 1) *запропонуйте назву казки, яка, на вашу думку, передає основний зміст тексту;* 2) *прочитайте абзац і підкресліть слова, які не стосуються тексту;* 3) *опишіть риси характеру головних героїв казки;* 4) *об'єднайте слова у реченнях за допомогою сполучників і/ї/та та ін.*

Внаслідок того, що фольклорний текст містить великий обсяг граматичних явищ, лексичних одиниць, значний культурологічний матеріал, він здатний різноманітно інформувати іноземних студентів. Фольклорний текст стає тим своєрідним інструментом, за допомогою якого студенти пізнають не лише чужу мову, а й незнайому культуру [10: 43].

Аналіз текстів українських народних казок свідчить про надзвичайну різноманітність казкового народного мовлення. Своєрідність казки як жанру виявляється на рівні її мовного оформлення (використання лексичних одиниць, словотворчих засобів, синтаксичних конструкцій тощо) та розмаїття форм вираження експресії, властиве усім значущим одиницям мови, що заохочує студентів до активного вивчення їхньої функціональної багатоманітності.

Мова казки, як особливий функціональний різновид розповідного типу мовлення, передусім знайомить студентів у невимушеній формі з побутом, особливостями національного характеру і реаліями культури народу, мову якого вони вивчають, створює у студентів-іноземців позитивне ставлення до таких реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воронкова Н. Возможности застосування різних видів інтерпретації художнього тексту при навчанні іноземній мові / Н. Воронкова // Наукові записки. Серія : філологічні науки. – 2010. – Вип. 89(2). – С. 274–279.
2. Журавлева Л. С. Обучение чтению (на материале художественных текстов) / Л. С. Журавлева, М. Д. Зиновьева. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Рус. язык, 1988. – 152 с.
3. Журавлева Л. С. Использование художественных текстов для обучения чтению / Л. С. Журавлева, Э. А. Исаева // Текст в преподавании русского языка студентам-иностранцам на подготовительном факультете : сб. научн. трудов. – Москва : Изд-во РУДН, 1983. – 114 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. – / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Настольная книга преподавателя иностранного языка : справ. пособие / [Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будько и др.]. – Минск : Вышш. школа, 2000. – 522 с.

6. Потапенко О. І. Шкільний словник з українознавства / О. І. Потапенко, В. І. Кузьменко. – К. : Укр. письменник, 1995. – 291 с.
7. Словник української мови : в 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1971–1980. – Т. I–XI.
8. Сучасна українська літературна мова : Морфологія / [за ред. І. К. Білодіда]. – Київ : Наукова думка, 1969. – 583 с.
9. Українські народні казки / [упоряд. тексту Л. Ф. Дунаєвської]. – К. : Веселка, 1990. – 271 с.
10. Филимонова Н. Ю. Художественный текст в иноязычной аудитории / Н. Ю. Филимонова. – Волгоград : Перемена, 2004. – 111 с.
11. Шевченко С. Художній текст в курсі української мови як іноземної / С. Шевченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 219–221.
12. Ющук І. П. Сучасна українська мова / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.

*Стаття надійшла до редакції 05.02.2013
доопрацьована 15.02.2013
прийнята до друку 10.02.2013*

THE UKRAINIAN FAIRYTALE AS AN OBJECT OF STUDY BY A FOREIGN AUDIENCE

Ivanna Fetsko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Ukrainian Applied Linguistics,
1 Universitetska Str., room. 233, 79001 Lviv, Ukraine,
phone: 032 239 43 55
e-mail: ivanka_fly@ukr.net*

The article examines the use of Ukrainian folk tales as teaching material during lessons of Ukrainian as a foreign language. The national-cultural distinctives of fairytales are identified, and texts are particularly analysed from a lexical and grammatical perspective. The article indicates difficulties, which will arise as foreign students study texts of Ukrainian fairytales. It also suggests exercises to use both before and after studying the texts.

Key words: text of Ukrainian folk tales, Ukrainian as a foreign language, national-cultural specificity, linguistic and vocal difficulties, types of exercises.

УКРАИНСКАЯ СКАЗКА КАК ОБЪЕКТ ИЗУЧЕНИЯ В ИНОЯЗЫЧНОЙ АУДИТОРИИ

Иванна Фецко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинского прикладного языкознания,
ул. Университетская, 1, комн. 233, 79001 Львов, Украина,
тел.: 032239 43 55
эл. почта: ivanka_fly@ukr.net*

Рассмотрены тексты украинских народных сказок как учебный материал на занятиях по украинскому языку как иностранному. Отражена национально-культурная специфика сказок, в частности, проанализированы особенности текстов на лексическом и грамматическом уровне. Указаны трудности, которые могут возникать в иностранных студентов при изучении текстов украинских сказок. Предложены типы упражнений для предтекстовой и послетекстовой работы.

Ключевые слова: текст украинской народной сказки, украинский язык как иностранный, национально-культурная специфика, языковые и речевые трудности, типы упражнений.